

Tikai nesacūkojiet horizontu!

Ainavu muzealizācija: Kārļa Ulmaņa piemiņas muzejs “Pikšas”

Publikāciju sagatavoja: Katrīna Kūkoja

Mūsu pirmais stāsts ekspedīcijas komandu aizved uz Zemgales līdzenumu — vienu no Latvijas kultūras kanonā iekļautajām ainavu vērtībām. Mēs nonākam K. Ulmaņa piemiņas muzejā “Pikšas”. Pirmo pamanām lielu baltu uzrakstu, kas ceļiniekiem neļauj apmaldīties. Lielie baltie burti, līdzīgi kā iebraucot Rīgā, vēsta par lielas personības klātesamību šajā vietā. Bez tam pie muzeja stāvlaukumā izvietota praktiska informācija tūristiem, kā arī dekoratīvs soliņš ar skatu uz ceļu un horizontu. Tomēr viss esošais liek aizdomāties par to, cik ļoti esam spiesti mainīt ainavu, pielāgojot to apmeklētāju vajadzībām, — stāvlaukumi, informācijas stendi, soliņi, atkritumu tvertnes, norādes — tas viss tik svešs videi un laikam, kad šajās mājās dzīvoja Ulmaņu ģimene. Jaunā muzeja vide ir būtiski izmainījusi ainavu, tomēr jācer, ka apmeklētāji spēj nošķirt šī laikmeta uzslāņojumu.

Tālāk skatam paveras tradicionāla Zemgales vecsaimniecība ar lielām un plašām saimniecības ēkām un daudz mazāku un necilāku dzīvojamo māju. Muzeja vadītāja Ilga Ķipsne saka, ka kārtīgs saimnieks pa priekšu uzcelš lepnu māju lopiem, vistām un tikai tad sev. 20. gadsimta sākumā saimniecībā bijis krietni vairāk ēku. To autentiskajās vietās mūsdienās ir izvietoti piemiņas akmeņi, kas liecina par to senāko novietojumu, bet pie ieejas izveidotajā maketā var pārredzēt visu plašo ēku novietojumu. Savulaik šī saimniecība pat stādīta par paraugu citiem, kā ideāla 30. gadu lauku sēta.

Pa vidu starp paraugsaimniecību un muzeju, bijuši padomju laiki, pirmkārt, aizvedot tās saimniekus tālā izsūtījumā Sibīrijā, otrkārt, nopostot dzīvojamo māju un pārvēršot saimniecības ēkas par kolhoza kūtīm. Vai kādreiz maz būtu iespējams atgriezt šo ideālo saimniecību? Vai tas maz ir vajadzīgs? Muzejs ir atradis veiksmīgu risinājumu, stāstot nevis par iekapsulētu laiku ideālajā saimniecībā, bet par vietu, kāda tā ir šodien ar visu tās pagātņi.

Īpaši jāpiemin muzeja aizsākuma gadi. Nolaistā, sagrautā saimniecības ēku pudurī 80. gadu beigās sāka rosīties brīvprātīgie talcinieki, kuri vēlējās sakopt un atdzīvināt šo piemiņas vietu. Iesākumā tikai ar piemiņas uzrakstu. Vēlāk no šīs rosības pamazām dzima doma par muzeju, par kura vadītāju kļuva no Sibīrijas atbraukušais Ulmaņu dzimtas pēctecis — Gunārs Ulmanis (1935–2017), kurš mājas bija redzējis tikai bērna acīm. Tās vajadzēja atjaunot pēc fotogrāfijām, kuras bija paņemtas līdzī uz Sibīriju. Viņa vadībā tika no jauna uzbūvēta dzīvojamā ēka un izstrādāts plāns pārējā ēku kompleksa atjaunošanai, tomēr viena cilvēka mūža nepietiktu, lai visu atjaunotu vecā spozmē, turklāt ēkas vairs nekalpotu savām funkcijām. Vai tās būtu jābūvē tikai kā butaforijas? Jau šobrīd atjaunoto ēku pietiek, lai veiksmīgi pildītu muzeja funkcijas — veidotu izstādes, vadītu nodarbības, seminārus u.tml. Telpu daudzums pat pieļauj to izīrēšanu.

Gunārs Ulmanis bija mākslinieks, un viņa redzējums būtiski ietekmējis muzeja ainavu. Brīžiem pat liekas, ka tas vairāk ir nevis Kārļa, bet Gunāra Ulmaņa muzejs. Kāpēc? Šeit iedzīvinātas daudzas no viņam būtiskām vērtībām un idejām, īpaši muzeja apkārtējā ainavā. Kaut vai viņa novēlējums tiem, kas paliks aiz viņa: “Tikai nesacūkojiet horizontu”. Šo atziņu viņš pats ir guvis no sava Sibīrijas laika drauga un domubiedra Kazimira Urbonaviča (*Kazimieras*

Urbonavičius), kurš tolaik strādāja par Palangas Nacionālā parka direktoru un, atbraucis šeit, uz “Pikšām”, horizontu izcēla kā šīs vietas galveno vērtību.

Gunārs Ulmanis vēlējās iekopt muzeja ainavu kā gleznu, izveidot to estētiski baudāmu, acij tīkamam. Šim nolūkam, iespaidojies no Sibīrijas dabas, viņš sastādīja Latvijas 20. gadsimta sākuma ainavai neraksturīgus, bet glītus skujeņus, kā arī iekopa īpatnējas formas puķu dobi. Pirmajā brīdī varētu šķist, kam gan vajadzīga pagalma vidū šāda līka puķu dobe? Dobei, izrādās, ir savs noslēpums — tā patiesībā ir komēta jeb zvaigzne ar asti, kas nolaidusies “Pikšās” un simbolizē cilvēka mūža gājumu.

Nemot vērā sarežģīto vēsturiski politisko uzslāņojumu, kas apņēma Kārli Ulmani, muzejs šobrīd ir izvēlējies nevērst fokusu uz politiķa personību vai ģimenes vēsturi, bet stāstīt par viņam būtiskām vērtībām un idejām. Faktiski “Pikšas” šodien vēsta par darba tikumu, mazpulku kustību, latvietību, vienotību un, protams, horizontu gan fiziskā, gan garīgā līmenī. Tas viss nebūtu iespējams bez muzeja darbiniekiem, kuri ar savu entuziasmu kopj “Pikšas” kā savas pašu mājas, un to var just katrs apmeklētājs.